



تأثیر ورزش های ریتمیک بر یادگیری مهارت های اجتماعی کودکان استثنایی شهرستان درمیان

نام نویسنده:

مهران بصیر^۱

مقدمه

زندگی در جوامع امروزی بسیار پیچیده شده است و افراد برای ایفای نقش مؤثر و مفید به دانش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های متفاوتی نیاز دارند. انسان موجودی اجتماعی است و تعامل اجتماعی محور زندگی اجتماعی آدمی است (اصل فتاحی و نجارپوراستادی، ۱۳۹۲). مهارت اجتماعی مجموعه‌ی رفتارهای فراگرفته قابل قبولی است که فرد را قادر می‌سازد با دیگران رابطه مؤثر داشته و از عکس‌العمل‌های نامعقول اجتماعی خودداری کند (شهیم، ۱۳۸۱). مهارت‌های اجتماعی بخش مهمی از حوزه رشد فردی است و کمبود آن در درازمدت ضربه شدیدی به کودک وارد می‌کند مهارت‌های اجتماعی به‌وضوح نیازمند آموزش است. افرادی که ناتوانی‌های رشدی دارند در طیف گسترده‌ای از رفتارهای اجتماعی با کاستی مواجه می‌شوند، در نتیجه می‌توان گفت که کودکان استثنایی با کمبود مهارت‌های اجتماعی همراه هستند. کودکان استثنایی در مقایسه با افراد عادی دارای برخی مشکلات رفتاری و فقدان مهارت کافی در ایفای نقش‌های اجتماعی، تعامل‌های بین فردی و مهارت‌های زندگی روزمره هستند (ارجمندی، بیانزاده، ۱۳۸۰). همچنین ماتسون و همکاران (۲۰۱۰)، نشان دادند که آموزش مهارت‌های زندگی بخش مهمی از فرایند رشد است و عدم دریافت این آموزش‌ها باعث بروز مشکلاتی در زندگی آتی خواهد شد؛ و کرمی و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی با بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی و ساختار عاملی ارزیابی مهارت‌های اجتماعی ماتسون در جوانان آشفته دریافتند که: تحلیل عاملی اکتشافی و ساختار عاملی نشان از سازگاری اجتماعی و اعتبار درونی بالا دارد. لیون (۲) و همکاران (۲۰۰۵)، در پژوهشی با مطالعه گزارش خواص روان به اقتباس از ارزیابی مهارت‌های اجتماعی ماتسون با جوانان پرداختند؛ و اسکوارتز برگ (۳) و همکاران (۲۰۱۳)، در پژوهشی به مطالعه تصادفی کنترل‌شده برای بررسی اثرات داستان‌های اجتماعی مبتنی بر موسیقی در درک و تعمیم مهارت‌های اجتماعی در کودکان مبتلابه اختلالات طیف اوتیسم پرداختند. همچنین میشل و همکاران (۲۰۱۰)، در پژوهشی به آموزش مهارت‌های اجتماعی به نوجوانان مبتلابه سندرم اسپرگر یا اوتیسم با عملکرد بالا پرداختند.

دانش آموزان استثنایی در رشد مهارت‌های ارتباطی، خودیاری و حل مسئله با تأخیر مواجه‌اند. آن‌ها همچنین در تفسیر نشانه‌های اجتماعی به‌ویژه نشانه‌های پیچیده مشکل دارند. تمامی این ویژگی‌ها می‌تواند بر تعامل مؤثر آنان با دیگران تأثیر گذارد. این در حالی است که از طریق آموزش‌های ویژه در زمینه مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی، می‌توان بسیاری از این

۱. mehran_basir@yahoo.com

۲. Lyon

۳. Schwartzberg



مسائل را حل کرد (شکوهِی یکتا، ۱۳۸۹). تعاملات اجتماعی کودکان کم‌توان ذهنی همانند کودکان عادی است و از نظر آموزشی نیز این کودکان در سیستم آموزشی فراگیر همان موضوعات و مواد درسی دانش‌آموزان عادی را دریافت می‌کنند و این امر نشان می‌دهد که این کودکان نیز به اندازه کودکان عادی، ظرفیت پیشرفت و ارتقا در اکثر مهارت‌های زندگی روزمره از جمله مهارت‌های اجتماعی را دارند (رحمتی و زارعیان، ۱۳۹۴).

امروزه، مطالعات فراوانی به بررسی تأثیر تمرینات ورزشی بر بهبود مؤلفه‌های روانی در جوامع خاص مانند کودکان استثنایی پرداخته‌اند. حضور در محیط‌های اجتماعی همانند گروه‌های ورزشی می‌تواند تأثیر به‌سزایی بر رفتارهای اجتماعی این کودکان داشته باشد و به آن‌ها کمک کند از محیط پیرامون خود مهارت‌های گوناگون را بیاموزند. به‌عنوان مثال درکا^۱ و همکاران ۲۰۱۲، در پژوهشی به بررسی اثر ۸ هفته فعالیت‌های ورزشی بر خودکفایی، مهارت‌های اجتماعی و برخی از پارامترهای فیزیکی در تناسب‌اندام کودکان ۹-۱۰ سال پرداختند. همچنین دیل^۲ و همکاران، ۲۰۱۱، در پژوهشی به بررسی مزایای یادگیری فعالیت بدنی دوچرخه‌سواری برای کودکان مبتلابه سندرم داون پرداختند؛ و لاهیجانیان، کجباف و عابدی ۱۳۸۹، در پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش حرکات ایروبیک بر کارکرد اجرایی و توجه کودکان با ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش حرکات ورزشی ایروبیک بر بهبود کارکردهای اجرایی و توجه کودکان با ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی مؤثر است (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱).

ارتباط مهارت‌های حرکتی با سایر جنبه‌های روانی و شخصیتی از قبیل خود‌پنداره، اعتمادبه‌نفس، رشد اجتماعی، تعاملات اجتماعی و غیره، لزوم پرداختن به مهارت‌ها و فعالیت‌های حرکتی را به‌عنوان یک ضرورت در روانشناسی مطرح می‌کند. امروزه، مطالعات فراوانی به بررسی تأثیر تمرینات ورزشی بر بهبود مؤلفه‌های روانی در جوامع خاص مانند کودکان استثنایی پرداخته‌اند (رحمتی و زارعیان، ۱۳۹۴). الگوی زندگی فعال موجب ارتقای سلامت و تندرستی می‌شود. فعالیت جسمانی منظم در پیشگیری از بسیاری اختلالات بدنی نظیر بیماری‌های قلبی و عروقی، فشارخون بالا، دیابت، پوکی استخوان و بهبود و کاهش افسردگی و افزایش تصور ذهنی خوب از بدن خود و سلامت روان مؤثر است (صفوی نائینی، ۱۳۸۷). یکی از عوامل و مشکلات اساسی کودکان استثنایی، فقدان توانایی‌های لازم و اساسی در مواجهه با مسائل مشکلات زندگی روزمره است. بسیاری از این افراد در رویارویی با مسائل زندگی فاقد توانایی‌های لازم و اساسی هستند و همین امر آنان را در مواجهه با مسائل مشکلات زندگی روزمره آسیب‌پذیر کرده است این مشکلات به‌نوعی ریشه بسیاری از آسیب‌های اجتماعی نیز محسوب می‌شوند (براتی و همکاران، ۱۳۹۱).

درمانگران حرکات ریتمیک معتقدند که با به کار بردن حرکت و به‌وسیلهٔ پرورش افرادی با کنترل میزان تنیدگی، کنترل وضعیت خود فرد و کنترل هیجانات، آگاهی شناختی فرد را توسعه می‌دهد (قربانپور و همکاران، ۱۳۹۲). مطالعات مختلفی، عملکرد شناختی و انعطاف‌پذیری مغز را با ورزش و فعالیت‌های حرکتی مرتبط می‌دانند. ریتم، خصوصاً در شکل موسیقی و بازی به‌عنوان قسمتی از آموزش انسان‌ها و فرهنگ‌های مختلف، امری مهم تلقی می‌شود (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱). قربانپور و همکاران ۱۳۹۲ نشان دادند که آموزش حرکات ریتمیک ایروبیک می‌تواند حافظه کوتاه‌مدت و شنیداری دانش‌آموزان

^۱. Drka

^۲. Dale



مبتلا به اختلال یادگیری را در مقطع ابتدایی بهبود بخشد. باقری و شهسواری ۱۳۸۷، در تحقیقی نقش تمرینات جسمانی و ورزشی بر رشد اجتماعی و عملکردهای ادراکی - حرکتی کودکان کم‌توان ذهنی را مؤثر دانستند. پلاتسو، کارادیمو و گریدیموس ۲۰۰۴۱ معتقدند که همراهی موسیقی و حرکات موزونی مانند ژیمناستیک می‌توانند توازنی را در مطلوب کردن برنامه‌ی درسی آموزش و پرورش کودکان به وجود بیاورند (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۱). در واقع یکی از وظایف مهم نظام آموزشی هر کشوری، آماده کردن تمامی افراد جامعه به‌ویژه کودکان، برای جامعه فردا و ایجاد و تقویت توانایی حل مسئله به‌منظور مقابله با شرایط تغییر زندگی است. هدف اصلی در آموزش و پرورش کودکان استثنایی، سازگاری اجتماعی و پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی است. فعالیت‌های ورزشی و حرکتی به‌منظور تکامل بخشیدن به رفتارهای فردی و اجتماعی دانش آموزان و در نهایت کمک به آن‌ها در ساخت یک شخصیت کامل‌تر و سازگارتر برای ورود به صحنه اجتماع است (آقایی نژاد و همکاران، ۱۳۹۳).

بدین منظور پژوهش حاضر باهدف تعیین تأثیر آموزش حرکات ریتمیک بر یادگیری مهارت اجتماعی کودکان استثنایی کم‌توان ذهنی انجام شده است؛ و می‌خواهیم بدانیم آیا آموزش حرکات ریتمیک به کودکان استثنایی بر یادگیری مهارت اجتماعی تأثیرگذار خواهد بود یا خیر؟

روش

در این پژوهش که از نوع نیمه تجربی کاربردی با طرح پیش‌آزمون پس‌آزمون است، جامعه آماری را تمامی کودکان استثنایی شهرستان درمیان تحت پوشش سازمان آموزش و پرورش ۱۳۹۴ تشکیل می‌دادند. از بین ۱۲۰ کودک استثنایی این شهرستان ۱۰ کودک (۵ پسر و ۵ دختر) به‌صورت تصادفی انتخاب شدند و لازم به ذکر است در انتخاب کودکان، توانایی حرکتی آن‌ها مورد توجه قرار گرفت و کودکانی که دارای ناتوانی حرکتی خفیف تا متوسط بودند در نمونه‌گیری شرکت داده شدند تا قادر به اجرای برنامه‌ی تمرینی باشند. همچنین، از والدین کودکان رضایت‌نامه گرفته شد تا کودکان بااطلاع خانواده‌ها در این پژوهش شرکت کنند.

برای جمع‌آوری اطلاعات مهارت‌های اجتماعی، از پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) استفاده شد که توسط مربیان و والدین کودکان به سؤالات پرسشنامه پاسخ داده شد. این پرسشنامه دارای ۵۶ سؤال بوده و هدف آن سنجش مهارت‌های اجتماعی از ابعاد مختلف (مهارت‌های اجتماعی مناسب، رفتارهای غیراجتماعی، پرخاشگری و رفتارهای تکانشی، برتری‌طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن، رابطه با همسالان) است. شیوه نمره‌گذاری پرسشنامه به شیوه لیکرت و دامنه آن از ۱ تا ۵ است. امتیازات بالاتر در بعضی سؤالات، نشانه مهارت‌های اجتماعی بالاتر و در بعضی سؤالات نیز نمره منفی دارد. پایایی آزمون با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۶ گزارش شده است و روایی محتوایی آزمون با توجه به نظرات جمعی از متخصصان روانشناسی و معلمان کودکان کم‌توان ذهنی تأیید شده است. این پرسشنامه که توسط پژوهشگر و با سؤال از مربیان و والدین پاسخ داده شد، شامل دو قسمت عمومی و اختصاصی بود. در قسمت عمومی، مشخصات دموگرافیک افراد (سن، جنس) و در قسمت اختصاصی، سؤالات مربوط به پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی طراحی شده بود. سپس با

۱. Platyv, Karadymv and Grydymvs



اجرای تمرینات ایروبی که با مشاوره از چند مربی باتجربه در این رشته طراحی شده بود، به مدت ۴ هفته و هر هفته ۳ جلسه و هر جلسه ۴۵ دقیقه به بررسی و سنجش متغیر مورد نظر پرداخته شد. هر جلسه تمرین شامل ۱۱ دقیقه گرم کردن، ۲۱ دقیقه انجام حرکات اصلی و ۱۱ دقیقه آرام سازی و سرد کردن بود. لازم به ذکر است زنجیره های حرکتی شامل ۴ حرکت بسیار ساده و روان که هر حرکت ۲ بار تکرار می شد بود تا آزمودنی ها به راحتی توانایی تقلید از پژوهشگر را داشته باشند. موسیقی جلسات نیز با ریتم پایین طراحی شد تا کودکان توانایی درک و هماهنگی با آن را داشته باشند. بعد از جمع آوری داده های مربوط به پرسشنامه مهارت های اجتماعی، از آمار توصیفی شامل: توزیع فراوانی، شاخص های مرکزی و پراکندگی استفاده شد. همچنین، از آمار استنباطی شامل: آزمون کلموگروف-اسمیرنوف (برای تعیین توزیع طبیعی داده ها) همچنین برای مشخص کردن جایگاه تفاوت، از آزمون تی وابسته با اصلاح درجات آزادی به روش بونفرونی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزارهای اس. پی. اس. اس. ۱۹ استفاده گردید.

یافته ها

توصیف متغیرهای مهارت اجتماعی دانش آموزان در پیش آزمون:

جدول ۱- شاخص های توصیفی مربوط به متغیر مهارت اجتماعی و مؤلفه های آن در پیش آزمون

متغیر	کمترین نمره	بیشترین نمره	میانگین	انحراف استاندارد
مهارت های اجتماعی مناسب	۳۶	۴۱	۳۸.۷۰	۱.۴۱۸
رفتارهای غیر اجتماعی	۲۸	۴۰	۳۱.۶۰	۳.۱۶۹
پرخاشگری و رفتارهای تکانشی	۲۷	۳۴	۲۹.۸۰	۲.۰۴۴
برتری طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن	۱۴	۱۷	۱۴.۴۰	۹۶۶.
رابطه با همسالان	۱۷	۲۲	۱۹.۲۰	۱.۸۱۴
مهارت اجتماعی	۱۲۳	۱۵۴	۱۳۳.۷۰	۷.۹۳۱

همان طور که جدول فوق نشان می دهد، میانگین نمره مهارت اجتماعی در کل 133.70 ± 7.931 به دست آمد. توصیف متغیرهای مهارت اجتماعی در دانش آموزان در پس آزمون



جدول ۲- شاخص های توصیفی مربوط به متغیر مهارت اجتماعی و مؤلفه های آن در پس آزمون

متغیر	کمترین نمره	بیشترین نمره	میانگین	انحراف استاندارد
مهارت های اجتماعی مناسب	۵۲	۶۷	۵۸.۴۰	۴.۳۰۰
رفتار های غیر اجتماعی	۳۸	۵۳	۴۷.۴۰	۴.۶۰۰
پرخاشگری و رفتار های تکانشی	۴۲	۵۶	۴۹.۳۰	۴.۲۹۶
برتری طلبی، اطمینان زیاد به خود داشتن	۱۸	۲۵	۲۱.۷۰	۱.۹۴۷
رابطه با همسالان	۲۹	۳۷	۳۳.۷۰	۲.۵۴۱
مهارت اجتماعی	۱۸۱	۲۳۴	۲۱۰.۵۰	۱۵.۹۱۸

همان طور که جدول فوق نشان می دهد، میانگین نمره مهارت اجتماعی در کل 210.50 ± 15.918 به دست آمد.

جدول ۳- نتیجه آزمون اسمیرنف کولموگروف برای مهارت اجتماعی

مهارت اجتماعی		
پس آزمون	پیش آزمون	
۹۰۸.	۱۰۵۹	آماره Z آزمون اسمیرنف
۳۸۲.	۲۱۲.	سطح معنی داری

با توجه به جدول فوق، سطح معنی داری مهارت اجتماعی بیشتر از ۰/۰۵ هست و نتیجه می گیریم که داده ها برای متغیر مذکور از توزیع نرمال برخوردار می باشند.

جدول ۴- نتایج آزمون T وابسته بر نمرات پیش آزمون و پس آزمون تأثیر ورزش های ریتمیک بر مهارت های اجتماعی کودکان استثنایی

ضریب همبستگی	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره T	انحراف معیار	میانگین	
۲:۲۴۹			-۱۵.۲۵۳	۱.۴۱۸	۱۳۳.۷۰	مهارت های اجتماعی در پیش آزمون
p:۴۸۹	۹	۰۰۰.		۴.۳۰۰	۲۱۰.۵۰	مهارت های اجتماعی در پس آزمون



بر اساس جدول بالا تفاوت معنی‌دار است بنابراین فرض صفر پذیرفته نمی‌شود. با توجه به آمار توصیفی میانگین از ۱۳۳.۷۰ به ۲۱۰.۵۰ افزایش یافته است.

بحث و نتیجه‌گیری

ماتسون و همکاران (۲۰۰۰) مهارت‌های اجتماعی را به‌عنوان رفتارهای قابل‌مشاهده و قابل‌اندازه‌گیری تعریف کردند که استقلال، قابلیت پذیرش و کیفیت مطلوب زندگی را بهبود می‌بخشند. این مهارت‌ها برای سازش-یافتگی و کارکرد بهنجار مهم هستند و نارسایی در مهارت‌های اجتماعی به‌طور نزدیکی با اختلالات روانی و مشکلات رفتاری مرتبط هستند (جلیلی آبکنار، ۱۳۸۹). کودکان کم‌توان علاوه بر نقایص جسمانی و محرومیت‌های ناشی از آن، به علت ضعف مهارت‌های اجتماعی معمولاً منزوی و گوشه‌گیر هستند، رفتارهای رشدنیافته، ضدا اجتماعی، نامناسب بروز می‌دهند و در برقراری ارتباط با دیگران دچار مشکل هستند. شاگردان مدارس استثنایی چون به‌وسیله افرادی مشابه خود محدود شده‌اند وضعیت خود را بسیار خوب می‌دانند و از مشکلات ارتباطی خود بی‌خبرند اما در خطر طرد و عدم پذیرش از سوی دیگران قرار دارند (جنابادی، ۱۳۹۰). تربیت‌بدنی و فعالیت بدنی که در ابتدا تکامل و توسعه ارگانیکی را مورد توجه قرار می‌داد، در آغاز قرن حاضر اهدافی نظیر مهارت اجتماعی که با تعلیم و تربیت عمومی ارتباط دارد را نیز به قلمرو خود اضافه کرده است. همچنین، تربیت‌بدنی و ورزش در صورت اجرای هدفمند و مناسب می‌تواند ضمن ایجاد سلامت جسمانی و رشد رفتارهای حرکتی، به رشد رفتارهای اجتماعی کودک نیز که لازمه آن سازگاری کودکان با جهان پیرامون است کمک کرده و کودکان را به سمت معیارهای قابل قبول و مطلوب اجتماعی سوق دهند. (رحمتی و زارعیان، ۱۳۹۴). با توجه به نتایج پژوهش تمرینات ایروبیکی تأثیر مثبتی بر مهارت‌های اجتماعی کودکان استثنایی داشته است؛ که طبق نتایج آماری پس از ۱۲ جلسه تمرین این مؤلفه‌ها بهبود یافتند.

لازم به ذکر است مطالعات مختلفی در زمینه مهارت‌های اجتماعی کودکان استثنایی انجام شده و اهمیت این موضوع را تأیید می‌کنند که مهارت‌های اجتماعی کودکان ورزشکار بیشتر از افراد مشابه غیر ورزشکار است و به این نتیجه ختم می‌شود که افراد غیر ورزشکار مهارت اجتماعی پایین‌تر و اختلال‌های رفتاری بالاتری نسبت به افراد مشابه ورزشکار دارند. در پژوهشی که کاس (۲۱۱۳) انجام داد این نتیجه به دست آمد که انجام فعالیت‌ها و حرکات ریتمیک و فعالیت بدنی در درمان ناسازگاری‌های اجتماعی مؤثر بوده است. با توجه به مطالب فوق که با نتایج پژوهش حاضر مطابقت دارد می‌توان نتیجه گرفت توانمند ساختن کودکان کم‌توان ذهنی در زمینه مهارت‌های اجتماعی از طریق فعالیت‌های ورزشی ساده، پر جنب‌وجوش، شاد، کم‌هزینه و در دسترس مانند ایروبیکی امکان‌پذیر است و می‌تواند زندگی این کودکان را تا حد بسیار زیادی تحت تأثیر قرار دهد و باعث بهبود کیفیت زندگی آینده آن‌ها شود. اکتساب مهارت‌های اجتماعی، محور اصلی رشد اجتماعی، شکل‌گیری روابط اجتماعی، کیفیت تعامل‌های اجتماعی، سازگاری اجتماعی و حتی سلامت روان فرد به شمار می‌آید.



پیشنهادهای تحقیقات

مشارکت در فعالیت‌های ورزشی می‌تواند باعث بهبود مهارت‌های اجتماعی گردد بنابراین، شایسته است مسئولین تعلیم و تربیت در رشد و تعالی آن در سطح مدارس اقدام نمایند.

با توجه به اینکه هدف و برنامه‌ریزی منظم باعث افزایش انگیزه به مشارکت ورزش دانش‌آموزان استثنایی می‌گردد، لذا مسئولان و مربیان تعلیم و تربیت باید توجه خاص به آن بنمایند.

تحقیقی مشابه با این تحقیق در رده‌های مختلف سنی دانش‌آموزان استثنایی انجام گیرد.

تحقیقی مشابه با این تحقیق روی جامعه‌ای بزرگ‌تر انجام گیرد.

مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان استثنایی در رشته‌های مختلف ورزشی ارزیابی گردد.

منابع

- آقای نژاد، ج، فرامرزی، س؛ کریمی، م؛ (۱۳۹۳). تأثیر یک دوره فعالیت منظم ورزشی بر بهبود رفتار سازشی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش پذیر، رشد و یادگیری حرکتی - ورزشی، دوره ۶، شماره ۴، ص ۵۱۱-۵۲۹
- اصل فتاحی، ب؛ نجارپوراستادی، س؛ (۱۳۹۲). بررسی رابطه هوش هیجانی و عزت‌نفس با مهارت‌های اجتماعی، فصلنامه آموزش و ارزشیابی، سال ۶، شماره ۲۳، ص ۱۲۴-۱۲۵
- بیان زاده، ا؛ ارجمندی، ز؛ (۱۳۸۲). تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر رفتار سازگارانۀ کودکان عقب‌مانده ذهنی خفیف، سال نهم، شماره ۱، ص ۲۸
- براتی، هاجر، رضای تجریشی، پور محمد، ساجدی، فیروزه، به پژوه، احمد، تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر مهارت‌های زندگی روزمره دختران با سندروم داون، (۱۳۹۱). ویژه‌نامه توان‌بخشی اعصاب اطفال، دوره ۱۳، شماره ۵، شماره مسلسل ۵۵، ص ۱۱۴-۱۲
- جلیلی آبکنار، س؛ (۱۳۸۹). آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان آسیب‌دیده شنوایی، تعلیم و تربیت استثنایی، شماره ۱۰۴، ص ۶۶-۷۲
- جنابآبادی، ح؛ (۱۳۹۰). تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر کاهش اختلالات رفتاری دانش‌آموزان استثنایی پایه پنجم مدرسه مختلط کوثر زاهدان در سال ۱۳۸۹-۹۰، فصلنامه روان‌شناسی افرا استثنایی، شماره ۲، سال اول، ص ۷۴-۷۶
- دهقانی، م؛ کریمی، ن؛ تقی پورجوان، ع؛ حسن نتاج جلودار، ف؛ زیدآبادی، ف؛ (۱۳۹۱). اثربخشی بازی‌های حرکتی ریتمیک (موزون) بر میزان کارکردهای اجرایی کودکان با ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی تحولی پیش از دبستان دوره ۲، شماره ۱، ص ۵۷-۵۹
- رحمتی، ف؛ زارعیان، ا؛ (۱۳۹۴). تأثیر هشت هفته تمرین ایروبیکی بر تعاملات اجتماعی کودکان کم‌توان ذهنی، رفتار حرکتی، شماره ۱۹، ص ۱۵-۳۰
- شکوهی یکتا، م؛ پرند، ا؛ (۱۳۸۹). روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، انتشارات تیمور زاده- نشر طبیب، چاپ اول،



- شهیم، س؛ (۱۳۸۱). بررسی مهارت اجتماعی در گروهی از دانش آموزان نابینا از نظر معلمان، مجله روان شناسی و علوم تربیتی، سال ۳۲، شماره ۱، ص ۱۲۲
- صفوی نائینی، خ؛ ۱۳۸۷، مقایسه تأثیر ورزش ایروبیک و تمرینات فیزیکی بر علائم سندرم پیش از قاعدگی در زنان شهرستان شیراز، مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، دوره ۱۸، شماره ۳، ص ۱۷۷
- قربانپور، ک؛ پاکدامن، م؛ رحمانی، م ب؛ حسینی، غ؛ (۱۳۹۲). تأثیر آموزش حرکات و بازی‌های ریتمیک ایروبیک بر کارکرد حافظه کوتاه مدت و حافظه شنیداری دانش آموزان مبتلابه اختلالات یادگیری، فصلنامه سلامت خانواده، دانشکده علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، دوره ۱، شماره ۴، ص ۳۶.
- Doraka, e; Yildizb, R.F; Sortulluc, L; (۲۰۱۲). The Effects of Eight Weeks of sports Activities on Self-Sufficiency, Social Skills and Some Physical Fitness Parameters in Children ۱۰-۹Years of Age, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume ۴۷, P. ۱۲۸۶-۱۲۹۱
- Karami,b; Gashool, m; Tayarani, a; Qasemi,sh; (۲۰۱۴). The Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters-II (MESSY-II) and Its Adaptation for Iranian Children and Adolescents with Intellectual Disability, Iranian Journal of Clinical Psychology (IJC), Vol. ۲, Issue ۱, ISSN: ۲۳۲۲-۱۵۸۵
- Ulrich, DA; Burghardt, AR; Lloyd, M; Tiernan, C; Hornyak, JE. (۲۰۱۱). Physical Activity Benefits of Learning to Ride a Two-Wheel Bicycle for Children With Down Syndrome: A Randomized Trial, Physical Therapy, Volume ۹۱, Number ۱۰, pp ۱۴۶۳
- Leôni, M; Teodoro, M; K ppler, K C, Rodrigues, (۲۰۰۵). Jussara de Lima, de Freitas, Patr cia Martins, Geraldi Haase, Vitor, The Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters (MESSY)and its Adaptation for Brazilian children and adolescents, Revista Interamericana de Psicolog a/Interamerican Journal of Psychology, Vol. ۳۹, Num. ۲ pp. ۲۳۹-۲۴۶
- Mitchell,k; Regehr,k; Reaume,J; Feldman,M; (۲۰۱۰). Group Social Skills Training for Adolescents with Asperger Syndrome or High Functioning Autism, Volume ۱۶, Number ۲, pp.۵۲
- Schwartzberg, E T; Silverman, M J; (۲۰۱۳). Effects of music-based social stories on comprehension and generalization of social skills in children with autism spectrum disorders: A randomized effectiveness study, Arts in Psychotherapy, Volume ۴۰, Issue number ۳, pp.۳۳۱-۳۳۷

Surf and download all data from SID.ir: www.SID.ir

Translate via STRS.ir: www.STRS.ir

Follow our scientific posts via our Blog: www.sid.ir/blog

Use our educational service (Courses, Workshops, Videos and etc.) via Workshop: www.sid.ir/workshop